

Чурай О. О.*

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

У даній статті розглядаються питання впровадження ІКТ у корекційно-освітній простір. Розкрито позитивний вплив запропонованих комп'ютерних програм на розвиток мовлення дітей дошкільного віку. Акцентовано увагу на необхідності враховування санітарно-гігієнічних вимог до організації навчальних занять з використанням ІКТ. Значна увага приділяється опису спеціалізованої програми «Ігри для Тигри».

Мовлення є продуктом мовленнєвої діяльності, складним і багатостороннім психічним процесом. Структура мовленнєвої діяльності включає в себе сукупність умінь, операцій та навичок, які поступово формуються у дитини в процесі розвитку. Вони сприяють засвоєнню мови та її використанню з метою спілкування людини з оточуючим світом [1]. Своєчасне оволодіння правильним мовленням має велике значення для формування повноцінної особистості дитини та її успішного навчання в школі. Різноманітні мовленнєві порушення ускладнюють оволодіння правильним читанням і письмом. Дошкільний вік найбільш сприятливий для розвитку та формування мовлення в дітей, а його недоліки в цей час легше і швидше подолати. В Україні офіційна статистика констатує зростання кількості дітей дошкільного віку, які мають проблеми розвитку мовлення та мовленнєвої діяльності. Однією з таких проблем є загальне недорозвинення мовлення.

У дітей із загальним недорозвиненням мовлення виникають труднощі звуковимири, спостерігається низький рівень сформованості словника, порушення граматичної будови мовлення, для них характерні помилки під час словотворення та словозміні, несформованість зв'язного мовлення. Важливе місце в подоланні порушень займають логопедичні заняття, які сприяють розвитку всіх компонентів мовлення. Нині одним з основних завдань логопеда є пошук та розробка нових ефективних методів і прийомів роботи з дітьми, які мають загальне недорозвинення мовлення. Проведення на підгрупових та індивідуальних логопедичних заняттях спеціально підібраних ігор створює сприятливі умови для корекційного розвитку дітей дошкільного віку.

Сучасна дійсність додала нам один із засобів для успішної роботи – це інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). Комп'ютер може служити і потужним технічним засобом навчання, і відігравати роль незамінного помічника у вихованні та навчанні дошкільників. Проводячи корекційно-відновлювану роботу з дітьми, необхідно використовувати всі методи та прийоми корекційної педагогіки. Комп'ютерні технології відкривають перед нами нові можливості в навчанні. Поєднання традиційних

* © Чурай О. О.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

методів навчання та ІКТ забезпечують високий та стійкий кінцевий результат. Проаналізувавши праці Р. Вільямса, К. Макліна, Г. Громова, можна відмітити, що така діяльність активно стимулює творчу уяву, створює передумови для самостійного вирішення проблемних ситуацій у грі.

Сучасна дитина поринає у світ новітніх інформаційних технологій, її оточує відео, аудіо, комп'ютерне середовище. Але цей світ не забезпечує системності та планомірності його пізнання. Діти, які приходять до логопедичної групи, мають знижену пізнавальну мотивацію, нестійку увагу, низьку працездатність. Процес логореабілітації потребує багато часу та віднімає в дитини багато сил. Часто буває неможливо зацікавити та здивувати дитину традиційними засобами навчання – малюнками, іграшками. Дитина, яка знайома з комп'ютером та комп'ютерними іграми, потребує особливої уваги та особливих засобів.

Спілкування дітей дошкільного віку з комп'ютером починається з комп'ютерних ігор, які підбирають з урахуванням віку й навчальної та корекційної спрямованості. Однією з найважливіших функцій комп'ютерних ігор є навчальна. Комп'ютерні ігри складені так, що дитина може уявити собі не лише одичне поняття або конкретну ситуацію, але й отримати узагальнене уявлення про всі схожі предмети чи ситуації. Таким чином у неї розвиваються такі важливі операції мислення, як узагальнення і класифікація [2].

Граючи на комп'ютері, дитина починає розуміти, що предмети на екрані – це не реальні речі, а тільки знаки цих реальних речей. Таким чином, у дітей починає розвиватися так звана знакова функція свідомості, тобто розуміння того, що є декілька рівнів оточуючого нас світу – це і реальні речі, і малюнки, схеми, і слова або числа і т.д.

У процесі занять дітей на комп'ютерах поліпшуються їхні пам'ять і увага. Діти в ранньому віці мають мимовільну увагу, тобто вони не можуть свідомо запам'ятати той чи інший матеріал. І тільки якщо матеріал є яскравим і значущим, дитина мимоволі звертає на нього увагу. І тут комп'ютер просто незамінний, оскільки передає інформацію в привабливій для дитини формі, що не тільки прискорює запам'ятовування змісту, але й робить його осмисленим і довготривалим.

Заняття дітей на комп'ютері мають велике значення не тільки для розвитку інтелекту, а й для розвитку їхньої моторики. У будь-яких іграх, від найпростіших до складних, дітям необхідно вчитися натискати пальцями на певні клавіші, що розвиває дрібну мускулатуру рук, моторику дітей.

Систематичне і цілеспрямоване впровадження в корекційно-освітній процес спеціальних комп'ютерних програм дозволяє розвивати фонематичні процеси, дрібну моторику, сприяє активізації в дітей пам'яті, мислення, концентрації уваги, розширює словниковий запас і кругозір дітей, збільшує мовленнєву активність, формує навички правильного мовлення. Комп'ютерні технології дозволяють нам самим створювати й використовувати на заняттях мультимедійні презентації, ігрові вправи та завдання

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

з урахуванням віку, індивідуальних особливостей та освітніх потреб кожної дитини. Завдяки послідовній появі зображень на екрані, діти мають можливість виконувати вправи більш уважно і в повному обсязі. Використання красивих картинок, елементів анімації і сюрпризних моментів дозволяє зацікавити дітей, допомагає урізноманітнити корекційний процес, робить його виразним. Діти отримують схвалення не тільки від логопеда, але і з боку комп'ютера у вигляді картинок-привітань, які супроводжуються звуковим оформленням. Розробляючи матеріали для використання на різних етапах корекційно-освітньої роботи, необхідно враховувати вимоги до використання комп'ютера на заняттях і застосовувати їх в гармонійному поєднанні з традиційними технологіями логопедичної допомоги дітям, які зазнають труднощі в оволодінні усним мовленням. У використанні ІКТ учителем-логопедом можна виділити такі переваги, як інформаційна ємкість, компактність, доступність, наочність, емоційна привабливість, мобільність.

Особливе місце серед комп'ютерних програм займають спеціалізовані комп'ютерні програми для дітей з різними вадами розвитку. Це такі спеціалізовані програми та ігри як: «Попугай Кеша», «Видимая речь», «Игры для Тигри», «Развитие речи. Учимся говорить правильно», «Гарфилд – малышам» [3].

Комп'ютерна логопедична програма «Ігри для Тигри» призначена для корекції загального недорозвитку мовлення (ЗНМ) у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Технологія «Ігри для Тигри» побудована на основі методик навчання дітей з відхиленнями розвитку Г. А. Каше, Л. В. Лопатіна, Н. В. Серебрякової, Р. І. Лалаєва, Н. С. Жукової, Є. М. Мастокової, Т. Б. Філічевої. Вона являє собою єдиний програмно-методичний комплекс і містить комп'ютерну програму «Ігри для Тигри» та навчально-методичний посібник з докладними методичними рекомендаціями її покрокового застосування в корекційно-освітньому процесі. Спеціалізована комп'ютерна технологія «Ігри для Тигри» адресована перш за все фахівцям-логопедам і дефектологам дитячих установ, але може використовуватися для самостійних занять у домашніх умовах батьками, зацікавленими у виправленні й розвитку мовлення своїх дітей [3, с. 283]. Але батьки повинні пам'ятати, що комп'ютер – це не чарівна паличка, яка одразу зробить дитину розвиненою та розумною. Необхідно розуміти, що заняття з використанням комп'ютера потребують правильного застосування та чіткого контролю зі сторони дорослого.

Яскраві малюнки, об'ємне зображення, звуковий супровід дій, пізнавальна спрямованість вправ, ігрова інтерактивна форма подачі навчального матеріалу і веселий ведучий Тигреня – усе це робить програму привабливою, сприяє підвищенню мотиваційної готовності дітей до логопедичних занять. У програмі наведено більше 50 вправ, об'єднаних у чотири тематичні блоки, що представляють основні напрями корекційної роботи: «Фонематика», «Просодика», «Лексика» і «Звуковимова».

Основні принципи, покладені в основу побудови програми

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

«Ігри для Тигри»:

- системний та діяльнісний підхід до корекції порушень мовленнєвого розвитку;
- ігрова форма навчання;
- інтерактивність;
- полісенсорний вплив, при якому слухове сприйняття інформації поєднується з опорою на зоровий контроль, що дозволяє задіяти збережені аналізатори та сприяє активізації компенсаторних механізмів;
- диференційований підхід до навчання (програма містить різні за складністю чи обсягом варіанти завдань);
- об'єктивність.

Робота із застосуванням спеціалізованої програми проводиться під контролем фахівця, який складає індивідуальний план, вибирає відповідні йому вправи, контролює правильність їх виконання дитиною і дозує необхідне навантаження. У рамках системного підходу до корекції мовленнєвих порушень комп'ютерна логопедична програма «Ігри для Тигри» пропонує вправи з кількома рівнями складності.

Кожен блок програми «Ігри для Тигри» складається з декількох модулів, представлених у підменю. При цьому вправи, що входять до складу модулів, спрямовані на корекцію і розвиток певних мовленнєвих компонентів.

Кольорове забарвлення кожного блоку («Звуковимова» – рожевий, «Просодика» – зелений, «Фонематика» – блакитний, «Лексика» – жовтий) зберігається у всіх його вправах у вигляді фонів і психологічно сприяє створенню єдиної асоціативної лінії корекційної роботи в рамках кожного блоку.

Робота з усіма вправами програми проводиться з опорою на зоровий та слуховий контроль над результатами діяльності дитини. Їх візуалізація відбувається на екрані монітора у вигляді мультиплікаційних образів і символів. У деяких вправах, що викликають труднощі, передбачена можливість додаткової слухової опори при виконанні завдання. Це дозволяє більш ефективно і в короткі терміни корегувати мовленнєві порушення в дітей дошкільного віку.

Вправи програми містять завдання поступового ускладнення, що дозволяє вибрати ті, які відповідають реальному рівню розвитку дитини та побудувати корекційну роботу відповідно до індивідуальної корекційно-освітньої програми.

У процесі логопедичної роботи відбувається розвиток словника і граматичної будови мови, але найчастіше при традиційній системі навчання дитина не може застосувати отримані знання в ситуації спілкування. Спілкуючись з комп'ютерним героєм програми, Тигреням, діти розвивають власні комунікативні навички за рахунок того, що спеціально побудовані й підібрані завдання спонукають дитину вступити з ним у діалог.

Комп'ютерна логопедична програма «Ігри для Тигри» дуже проста в управлінні. Вона має доступний інтерфейс з підказками. Для того щоб почати з нею працювати, не потрібно

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

спеціального навчання роботи з програмою, а користувач отримує навички безпосередньо в процесі її застосування. Простота користування програмою є необхідною умовою під час роботи з дітьми дошкільного віку.

Під час роботи з комп'ютером дуже важливо подбати про зниження до мінімуму його негативного впливу на дітей. При розробці індивідуальних програм корекційного курсу та проведенні занять із застосуванням комп'ютерних ігор, необхідно враховувати санітарно-гігієнічні вимоги (витяг з методичного листа МОНУ «Організація та зміст навчально-виховного процесу в дошкільних навчальних закладах» № 1/9-306 від 06.06.05р.) до організації навчальних занять з використанням ІКТ і використовувати здоров'язбережувальні технології. Надмірне спілкування з комп'ютером може не лише погіршити зір дитини, але й негативно позначитися на її психічному здоров'ї. Необхідно враховувати, що заняття з комп'ютером проводяться 2 рази на тиждень тривалістю для дітей шостого року життя – 7-10 хвилин, сьомого року – 10-12 хвилин.

Важливо знати, як правильно організувати робоче місце. Зробити це не важко, а збереженню здоров'я дитини допомогти може. Так, меблі повинні відповідати її росту. Стілець має бути обов'язково зі спинкою. Сидіти дитина повинна на відстані не менш 50-70 см від комп'ютера, упираючись поглядом перпендикулярно в центр екрану. Посадка пряма або злегка нахилена вперед, з невеликим нахилом голови. Ноги зігнуті в тазостегновому і колінному суглобах під прямим кутом і розташовуються під столом на відповідній підставці. Стіл, на якому стоїть комп'ютер, слід поставити в добре освітлене місце, але так, щоб на екрані не було відблисків. Заняття за комп'ютером принесуть користь, якщо виконувати ці нескладні рекомендації.

Практика показує, що використання ІКТ у роботі вчителя-логопеда дає можливість подивитися на власну роботу з нових позицій, переосмислити методичні прийоми, збагатити свої знання та вміння, активізувати динаміку розвитку навичок правильного мовлення в дітей і всього корекційно-освітнього процесу в цілому.

Література:

1. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ: програмно-методичний комплекс / Ю. В. Рібцун. – К. : Освіта України, 2011. – 292 с.
2. Дробышев Ю. А., Ерлыченко С. Н. Возможности использования новых информационных технологий при обучении младших школьников решению логических задач // Информационные технологии в образовании. VIII Международная конференция-выставка : Сборник трудов участников конференции. – М. : МИФИ, 1998. – С. 26–27.
3. Репина З. А., Лизунова Л. Р. Компьютерные средства обучения: проблемы разработки и внедрения // Вопросы гуманитарных наук. – 2004. – № 5 (14). – С. 283–285.